

บทที่ 3

ระเบียบวิธีศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ กรณีศึกษา ตำบลบ้านต้อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งข้อมูลทั้งสองส่วนนี้จะนำมาวิเคราะห์ร่วมกัน สำหรับการวิเคราะห์เบื้องต้นนี้จะได้นำเสนอข้อมูลตามลำดับดังต่อไปนี้

3.1 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร

เป็นประชากรที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้ลำน้ำแม่ต้อม จำนวน 5 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 2 บ้านสันต้นฝิ่ง หมู่ 3 บ้านสันหนองเหนียว หมู่ 4 ต่อมกลาง หมู่ 5 บ้านต้อมดง และหมู่ 15 บ้านร่องห้า จำนวน 799 ครัวเรือน

กลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดกลุ่มตัวอย่างเพื่อใช้ในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งเป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การสุ่มตัวอย่างหมู่บ้าน จากหมู่บ้านที่ติดกับลำน้ำแม่ต้อม ได้ตัวอย่างหมู่บ้าน จำนวน 5 หมู่บ้าน มีทั้งหมดจำนวน 799 ครัวเรือน ดังนี้

หมู่ 2 บ้านสันต้นฝิ่ง	มีทั้งหมด	103	ครัวเรือน
หมู่ 3 บ้านสันหนองเหนียว	มีทั้งหมด	202	ครัวเรือน
หมู่ 4 บ้านต่อมกลาง	มีทั้งหมด	210	ครัวเรือน
หมู่ 5 บ้านต้อมดง	มีทั้งหมด	128	ครัวเรือน
หมู่ 15 บ้านร่องห้า	มีทั้งหมด	156	ครัวเรือน

ขั้นที่ 2 สุ่มตัวอย่างหัวหน้าครัวเรือน หรือตัวแทนซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างตามแนวคิดของ Hendel (มนัส สุวรรณ, 2544) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 โดยเทียบจากตารางสำเร็จรูปของ Hendel ได้ขนาดตัวอย่างเท่ากับ 259 ครัวเรือน ซึ่งผู้ศึกษาได้ศึกษาขนาดของตัวอย่างจำนวน 260 ครัวเรือน เพื่อสะดวกในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้ตัวอย่างแยกตามหมู่บ้าน ดังนี้

หมู่บ้าน	ครัวเรือน	กลุ่มตัวอย่าง
หมู่ 2 บ้านสันต้นผึ้ง	103	34
หมู่ 3 บ้านสันหนองเหนียว	202	66
หมู่ 4 บ้านตอมกลาง	210	72
หมู่ 5 บ้านตอมดง	128	42
หมู่ 15 บ้านร่องห้า	156	46
รวม	799	260

การเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 หมู่บ้าน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เลือกครัวเรือนที่มีพื้นที่ติดกับลำน้ำแม่ต๋อม จนครบตามจำนวนของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ทั้ง 5 หมู่บ้าน

3.1.2 การสุ่มตัวอย่าง

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ ผู้วิจัยได้กำหนดจำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่างให้เหมาะสมเพื่อให้ปฏิบัติได้จริงโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มประชากรที่ใช้แบบสอบถาม ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกระจายอย่างง่าย (Sample Random Sampling) หมายถึง กลุ่มประชากรทั่วไป หรือกลุ่มหัวหน้าครัวเรือน

3.2 ข้อมูล และแหล่งข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้ทำการจัดเก็บข้อมูลเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

- **ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)** เป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในชุมชนบ้านตอมที่ได้จากการดำเนินการจัดเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) จากการสุ่มตัวอย่างของประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำบริเวณ

พื้นที่ลำน้ำแม่ต๋อม เพื่อการได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ และปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในบริเวณพื้นที่ลำน้ำแม่ต๋อม

- ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ ข้อมูลประวัติความเป็นมา และข้อมูลทั่วไปของชุมชนได้จากรายงาน เอกสาร วารสาร สิ่งพิมพ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative) เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำโดยที่ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกๆ ด้าน ทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิเพื่อทบทวนข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงได้กำหนดเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ในการวิจัยเชิงปริมาณนี้ ใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลในพื้นที่ และรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการใช้แบบสอบถามปลายเปิด (Open-End Questionnaire) แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีส่วนประกอบ ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วยตัวแปรต่างๆ ได้แก่ เพศ อายุ รายได้ ระดับการศึกษา การรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อ อาชีพ และจำนวนสมาชิกในครอบครัว มีลักษณะคำถามแบบปลายปิด

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ เป็นคำถามลักษณะปลายปิด มี 2 ตัวเลือก ซึ่งจะมีตัวเลือกที่ผู้ตอบว่า “ตอบถูก” และ “ตอบผิด” โดยผู้วิจัยกำหนดให้ข้อที่ตอบถูกได้ 1 คะแนน ข้อที่ตอบผิดได้ 0 คะแนน มีจำนวนคำถามทั้งสิ้น 20 ข้อ คะแนนเต็ม 20 คะแนน

ทั้งนี้ได้แบ่งระดับคะแนนของความรู้ความเข้าใจของประชาชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ

โดยมีเกณฑ์วัดระดับคะแนนความรู้ความเข้าใจ ดังนี้

คะแนนความรู้ความเข้าใจ

ระดับ

คะแนน 0 – 7

มีความรู้ความเข้าใจน้อย

คะแนน 8 – 17

มีความรู้ความเข้าใจปานกลาง

คะแนน 18 – 20

มีความรู้ความเข้าใจมาก

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ
กรณีศึกษา ตำบลบ้านต้อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เป็นข้อคำถามแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก
โดยเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชน ในด้านต่างๆ ได้แก่

- การมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ
- การมีส่วนร่วมในการประสานงานในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ
- การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ
- การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
- การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

โดยใช้วิธีมาตรวัดแบบสเกล ซึ่งประกอบด้วย 4 ระดับตัวเลือก กำหนดให้คะแนนกลุ่ม
ตัวอย่างตอบระดับการมีส่วนร่วมมาก กำหนดให้ คะแนน 3 คะแนน ระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง
ให้คะแนน 2 คะแนน ระดับการมีส่วนร่วมน้อย ให้คะแนน 1 คะแนน ระดับไม่เคยมีส่วนร่วม
ให้คะแนน 0 คะแนน ข้อคำถามมีจำนวนทั้งสิ้น 30 คำถาม

เกณฑ์ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ โดยวิธีการคำนวณ
จากสูตร การหาค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (Weighted mean score)

$$WMS = \frac{3F_3 + 2F_2 + 1F_1 + 0F_0}{TRN}$$

โดยกำหนดให้

$$WMS = \text{ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก}$$

$$F_3 = \text{จำนวนผู้ตอบที่ตอบว่ามีส่วนร่วมมาก}$$

$$F_2 = \text{จำนวนผู้ตอบที่ตอบว่ามีส่วนร่วมปานกลาง}$$

$$F_1 = \text{จำนวนผู้ตอบที่ตอบว่ามีส่วนร่วมน้อย}$$

$$F_0 = \text{จำนวนผู้ตอบที่ตอบว่าไม่มีส่วนร่วม}$$

$$TRN = \text{จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด}$$

เกณฑ์ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ กำหนดขนาดของ
ระดับการมีส่วนร่วม 4 ระดับ ดังนี้

ค่าระดับเฉลี่ยระหว่าง	2.26-3.00	มีส่วนร่วมมาก
ค่าระดับเฉลี่ยระหว่าง	1.51-2.25	มีส่วนร่วมปานกลาง
ค่าระดับเฉลี่ยระหว่าง	0.76-1.50	มีส่วนร่วมน้อย
ค่าระดับเฉลี่ยระหว่าง	0.00-0.75	ไม่มีเคยมีส่วนร่วม

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ ซึ่งผู้วิจัยได้ออกแบบสอบถามทั้งหมด 10 ข้อ โดยสร้างเป็นแบบทดสอบปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ ใช้แบบทดสอบที่เลือกตอบ ใช่ หรือไม่ใช่ และไม่แน่ใจ ลักษณะข้อคำถามที่เป็นนิเสธ และนิมมานหากตอบใช่ ได้ 2 คะแนน ไม่ใช่ ได้ 1 คะแนน ไม่แน่ใจ 0 คะแนน

เกณฑ์ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ โดยวิธีการคำนวณจากสูตร การหาค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (Weighted mean score)

$$WMS = \frac{2F_2 + 1F_1 + 0F_0}{TNR}$$

โดยกำหนดให้

$$WMS = \text{ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก}$$

$$F_2 = \text{จำนวนผู้ตอบที่ตอบว่าใช่}$$

$$F_1 = \text{จำนวนผู้ตอบที่ตอบว่าไม่ใช่}$$

$$F_0 = \text{จำนวนผู้ตอบที่ตอบว่าไม่แน่ใจ}$$

$$TNR = \text{จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด}$$

เกณฑ์ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ

ค่าระดับเฉลี่ยระหว่าง 1.51 - 2.00 ระดับมีปัญหาและอุปสรรคมาก

ค่าระดับเฉลี่ยระหว่าง 0.76 - 1.50 ระดับมีปัญหาและอุปสรรคปานกลาง

ค่าระดับเฉลี่ยระหว่าง 0.00 - 0.75 ระดับมีปัญหาและอุปสรรคน้อย

นอกจากการใช้แบบสอบถามแล้วผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์รายบุคคลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) โดยใช้แบบนำสัมภาษณ์มีโครงสร้างปลายเปิด (Open-ended Structure Interview) เพื่อนำมาเป็นข้อมูล

ประกอบในการวิจัยนี้ โดยได้นำประเด็นสำคัญมาตั้งเป็นหัวข้อคำถามซึ่งครอบคลุมประเด็นดังต่อไปนี้

1. ปัญหา อุปสรรค ของการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลำน้ำแม่ต๋อม
2. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ กรณีศึกษาดำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
3. ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาการทิ้งขยะมูลฝอยในลำน้ำแม่ต๋อม
4. ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาการปล่อยน้ำเสียจากบ้านเรือนประชาชน
5. ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาการปล่อยน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมลงในลำน้ำแม่ต๋อม
6. แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ
7. ความต้องการด้านต่างๆ ในการมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ

3.4 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

การสร้างแบบสอบถามในการศึกษารุ่นนี้ มีขั้นตอนการสร้าง และพัฒนาแบบสอบถาม ดังนี้

3.4.1 กำหนดเนื้อหา และตัวชี้วัด โดยศึกษาจากแนวความคิด ทฤษฎี วรรณกรรม ตำรา เอกสารอ้างอิงต่างๆ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

3.4.2 นำเนื้อหา และตัวชี้วัดที่ได้มาประยุกต์เป็นข้อคำถาม ซึ่งศึกษาเนื้อหาเพิ่มเติมจาก วรรณกรรม ตำรา เอกสาร งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ จากนั้นนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นมาไปหา ความสัมพันธ์ของเนื้อหา โดยผู้ทำการศึกษาได้ดำเนินการตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. นำแบบสอบถามเสนอต่อประธานที่ปรึกษางานวิจัย เพื่อพิจารณาตรวจสอบความ ชัดเจน ความเหมาะสมของเนื้อหา และนำมาปรับปรุงแก้ไข

2. นำแบบสอบถามเรื่อง ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ทรัพยากรน้ำ ไปทดลองใช้กับประชาชนในตำบลบ้านต๋อมที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีลักษณะ คล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา จำนวน 20 คน

3. นำแบบสอบถามระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในตำบลบ้าน ต๋อม เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือ การมีส่วนร่วมในการประสานงาน การมีส่วนร่วม ในการดำเนินการ และการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ จำนวน 30 ข้อ ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ 4 คำตอบ ตามมาตราส่วนประมาณค่า มี 4 ระดับ คือ

มีส่วนร่วมมาก ได้ 3 คะแนน มีส่วนร่วมปานกลาง ได้ 2 คะแนน มีส่วนร่วมน้อย ได้ 1 คะแนน และไม่มีส่วนร่วม ได้ 0 คะแนน

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้มีการอธิบายวิธีการ และขั้นตอนต่างๆ จากนั้นก็ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งทั้งมีการแจกแบบสอบถามให้ผู้ตอบแบบสอบถามกรอกข้อมูลเอง และผู้ตอบแบบสอบถามที่ต้องการให้อ่านให้ฟังแล้วกรอกข้อมูลตามคำบอกซึ่งมีส่วนน้อย ซึ่งใช้เวลาในการดำเนินงานแจกแบบสอบถาม และเก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่างเดือนเมษายน-กลางเดือนพฤษภาคม ตามจำนวนที่กำหนดไว้ จำนวน 260 ชุด และทำการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนจำนวน 8 คน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทั้ง 5 หมู่บ้าน นายกองกำกับการบริหารส่วนตำบลบ้านต๋อม และปลัดองค์การบริหารตำบลบ้านต๋อม

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่รวบรวมได้แล้วนำไปประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์เพื่อประมวลค่าสถิติต่างๆ ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของประชาชนปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ ในพื้นที่ลำน้ำแม่ต๋อม ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา จะใช้สถิติเชิงพรรณนาข้อมูล และตัวแปรต่างๆ ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร มาแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{x}$) ซึ่งจะวัดจากค่าคะแนนความถูกต้องที่ประชาชนตอบแบบสอบถาม
2. ข้อมูลความรู้ความเข้าใจของประชาชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ นำมาแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{x}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
3. ข้อมูลการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำบริเวณพื้นที่ลำน้ำแม่ต๋อม โดยใช้เกณฑ์ในการวัด 4 ระดับ คือ มีส่วนร่วมมาก มีคะแนนเท่ากับ 3 คะแนน มีส่วนร่วมปานกลาง มีคะแนนเท่ากับ 2 คะแนน มีส่วนร่วมน้อย มีคะแนนเท่ากับ 1 คะแนน และไม่เคยมีส่วนร่วม มีคะแนนเท่ากับ 0 คะแนน มาแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{x}$) และเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ซึ่งจะวัดจากค่าคะแนนความถูกต้องที่ประชาชนตอบแบบสอบถาม โดยมีเกณฑ์การแปลความหมาย ดังนี้ (เพ็ญแข แสงแก้ว, 2540)

ค่าระดับเฉลี่ยระหว่าง	2.26-3.00	มีส่วนร่วมมาก
ค่าระดับเฉลี่ยระหว่าง	1.51-2.25	มีส่วนร่วมปานกลาง
ค่าระดับเฉลี่ยระหว่าง	0.76-1.50	มีส่วนร่วมน้อย
ค่าระดับเฉลี่ยระหว่าง	0.00-0.75	ไม่มีเคมีส่วนร่วม

4. ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ นำมาแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{x}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

5. ข้อมูลระดับความรู้ความเข้าใจของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำมีความแตกต่างกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ เป็นการทดสอบค่าเฉลี่ยของประชากรสองกลุ่ม สถิติที่ใช้วิเคราะห์ คือ t-test

6. การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างระดับการรับรู้ข่าวสารของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ และด้านอาชีพมีผลต่อการมีส่วนร่วมของในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในการวิเคราะห์ทางสถิติโดยตัวแปรที่มีตั้งแต่ 3 กลุ่มขึ้นไปวิเคราะห์ ความแปรปรวนจำแนกทางเดียว (ANOVA) และถ้าหากมีความต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 จะทำการเปรียบเทียบแบบ LSD (Post Hoc test) เพื่อทดสอบว่ากลุ่มย่อย คู่ใดบ้างที่แตกต่างกัน